

VU Research Portal

Discoursanalyse in de praktijk: de discursieve constructie van sociale categorieen
van den Berg, H.

published in
KWALON
2004

document version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)
van den Berg, H. (2004). Discoursanalyse in de praktijk: de discursieve constructie van sociale categorieen. *KWALON*, 9(3), 27-35.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:
vuresearchportal.ub@vu.nl

In deze rubriek wordt het palet aan theoretische stromingen en methodische oriëntaties in kwalitatieve onderzoeksbenaderingen belicht. Redacteur voor deze rubriek is Fijgje de Boer: fijgjedeboer@chello.nl.

Discoursanalyse in de praktijk

De discursieve constructie van sociale categorieën

Harry van den Berg

Deze bijdrage is een vervolg op het theoretisch overzicht over discoursanalyse in het vorige nummer van KWALON (Van den Berg, 2004). In dit artikel wordt de praktijk van discoursanalyse nader toegelicht: hoe gaat de onderzoeker in de analyse te werk? De pretenties bij de beantwoording van deze vraag zijn noodzakelijkerwijs beperkt. De gehanteerde werkwijzen binnen de discoursanalyse variëren sterk. Die variatie is enerzijds het gevolg van verschillende theoretische en methodische benaderingen, anderzijds van de diversiteit van onderzoeksthema's en -vragen. Die variatie kan onmogelijk in kort bestek behandeld worden. Daarom wordt volstaan met het geven van een voorbeeld van discoursanalytisch onderzoek.

Sociale categorisering

Bij discoursanalyse gaat het om de manier waarop via taal een sociale werkelijkheid wordt geconstrueerd. Categorisering speelt daarbij een cruciale rol. Mensen zijn steeds bezig hun sociale leefomgeving te categoriseren en creëren op die manier een sociale werkelijkheid. Dat gebeurt in zeer uiteenlopende vormen, variërend van alledaagse conversaties, parlementaire debatten, *soap*-series en televisiejournals tot wetenschappelijke publicaties. Sociale categorisering, dat wil zeggen de manier waarop men zichzelf en anderen categoriseert, verdient daarbij bijzondere aandacht. Want sociale categorisering is nauw gerelateerd aan (de constructie van) sociale identiteiten en verhoudingen.

Sociale categorisering is een bekend onderzoeksthema in uiteenlopende wetenschappelijke disciplines. In de sociale psychologie vormt sociale categorisering de kern van de sociale identiteitstheorie van Tajfel en Turner (1979). In een reeks experimenten onderzochten zij de effecten van sociale categorisering op processen van in- en uitsluiting. Sociale categorisering wordt in sociaal-psychologische theorieën over 'vooroordelen' gezien als de basis van stereotypering en discriminatoir gedrag (Brown, 1995). Categorisering wordt daarbij opgevat als de uitdrukking van mentale eigenschappen van individuen. In deze benadering is er weinig aandacht voor de linguïstische kant van categorisering. Daarvoor moet men te rade gaan bij de cognitieve linguïstiek. Het centrale object daarvan is de relatie tussen cognitieve processen en de manieren waarop via taal gecategoriseerd wordt (Lakoff, 1987; Taylor, 1995). De cognitieve linguïstiek heeft belangrijke bijdragen geleverd aan inzichten in categoriseringsprocessen. Een voorbeeld is de functie van prototypes in categorisering: De dominante rol van de dichotomie 'wij-zij'-indelingen in alledaags taalgebruik (zoals 'wij-autochtonen' versus 'zij-allochtonen') verhindert niet dat tegelijkertijd prototypes een beslissende rol spelen bij de categorise-

ring van concrete gebeurtenissen en personen (sommige ‘allochtonen’ zijn meer ‘allochtoon’ dan andere).

Het perspectief van discoursanalyse wijkt af van zowel de sociaal-psychologische als de cognitief-linguïstische benadering. Uitgangspunt is dat categorisering een kenmerk is van taalgedrag, dat – evenals andere vormen van sociaal gedrag – contextafhankelijk en dus variabel is. Daarmee wordt de veronderstelling dat categorisering de taalkundige neerslag is van mentale schema’s en dus min of meer stabiel zou zijn, verlaten. De aandacht van discoursanalyse is gericht op variabiliteit, categorisering wordt onderzocht als actieve handeling in concrete situaties.

Discoursanalyse van sociale categorisering: een ‘emic’ benadering

Het uitgangspunt van discoursanalyse in het analyseren van teksten (opgevat in de ruime betekenis van het woord) is het onderzoeken van betekeniskenmerken van de tekst zelf. In het geval van sociale categorisering spreekt men in de discoursanalyse van *member categories*: categorieën die actoren (gesprekspartners, tekstproducenten of ‘auteurs’) in hun taalgedrag gebruiken. Vandaar de nadruk op nauwkeurige analyse van de opbouw van teksten, van relaties tussen verschillende tekstdelen en relaties met de context (bijvoorbeeld verwijzingen naar eerdere teksten). Discoursanalyse wijkt in dit opzicht af van de kwantitatieve inhoudsanalyse, die zich kenmerkt door een *etic* benadering: van tevoren stelt de onderzoeker vast welke categorieën in de tekst geïnterpreteerd en gecodeerd worden.

De *emic* benadering betekent niet dat het om een theorieleze, inductieve methodologie gaat. Integendeel, discoursanalyse vereist 1) een tekst- en betekenistheorie en 2) een analytisch instrumentarium om tot een systematische reconstructie van *member categories* te komen.

Wat de algemene tekst- en betekenistheorie betreft, volsta ik hier met het uitgangspunt dat discoursanalyse uitgaat van taal als sociale handeling (Zie ook Van den Berg, 1996). Voor het analytisch instrumentarium ga ik uit van het instrumentarium dat door Harvey Sacks (1979; 1992; zie ook Silverman 1998) is ontwikkeld om inzicht te krijgen in de manier waarop sociale actoren in het alledaagse leven beschrijvingen van personen en gebeurtenissen produceren: Membership Categorization Analysis.

Membership Categorization Analysis

Harvey Sacks ontdekte dat in alledaagse gesprekken voortdurend gecategoriseerd wordt en dat gesprekspartners die categorisering moeiteloos begrijpen als min of meer vanzelfsprekende en adequate beschrijvingen van personen en verklaringen van gebeurtenissen. Het gaat niet om ‘losse’ categorisering, maar om samenhangende categoriesystemen: verzamelingen van bij elkaar horende categorieën inclusief regels waardoor duidelijk is wanneer de betreffende categorieën van toepassing zijn. Zo’n systeem wordt door Sacks aangeduid als een ‘Membership Categorization Device’ (afgekort tot MCD). Sacks onderscheidt verschillende typen MCD’s, afhankelijk van het type relaties tussen de categorieën van het MCD. Zo maakt hij bijvoorbeeld onderscheid tussen MCD’s – zoals de MCD ‘generatie’ met als categorieën ‘jongeren’ en ‘ouderen’ – waarbij de relaties tussen de categorieën gekarakteriseerd worden in termen van een rangordening (hoog-laag, meer-minder, beter-slechter) en MCD’s – zoals de MCD ‘familie’ met als categorieën ‘ouders’ en ‘kinderen’ – waarbij de relaties tussen

de categorieën gekarakteriseerd worden in termen van wederzijdse rechten en/of plichten. Lena Jayyusi (1984) heeft dit conceptuele kader verder uitgewerkt met onder meer het onderscheid tussen 'Category constitutive features' en 'Category generated features'.

Een belangrijk verschijnsel is dat categorieën van een MCD gekoppeld zijn aan specifieke gedragingen. Sacks duidt dit soort gedragingen aan met het begrip 'Category Bound Activities' (afgekort als CBA). Het gaat bij gedrag om een dubbele associatie tussen MCD's en CBA's. Als een persoon wordt beschreven in termen van de categorie, roept dat meteen de associatie op met bepaalde gedragingen; en omgekeerd als bepaalde gedragingen worden beschreven, roept dat de associatie op met een bepaalde categorie uit een MCD. Als een volwassene bijvoorbeeld tegen een huilende adolescent zegt: 'Doe niet zo kinderachtig', impliceert dat 'huilen' een CBA behorend bij de categorie 'kinderen'.

Het analytisch instrumentarium van Sacks bevat verder toepassingsregels. Dat wil zeggen regels die door taalgebruikers gehanteerd worden bij het gebruik van MCD's en CBA's, waarmee ze de interpretatie reguleren. Dergelijke regels zijn onmisbaar voor een ordelijk verloop van communicatie. In het favoriete voorbeeld van Sacks, de zin 'De baby hilde. De moeder pakte het op', zal niemand eraan twijfelen dat 'de moeder' in de tweede zin de moeder is van 'de baby' in de eerste zin en dat het woordje 'het' in de tweede zin verwijst naar 'de baby' in de eerste zin. Deze interpretatie is alleen mogelijk als er toepassingsregels zijn voor de manier waarop categorieën van een MCD gecombineerd kunnen worden (Zie Lepper, 2000).

Inzicht in het bestaan van dergelijke regels is voor discoursanalyse van belang voor een zorgvuldige interpretatie van teksten. De onderzoeker moet immers de verleiding weerstaan om op basis van eigen vooronderstellingen en voorkeuren teksten te interpreteren. Een *emic* benadering vereist dat in de reconstructie van *member categories* gebruik wordt gemaakt van interpretatieregels die in het sociale verkeer zelf gehanteerd worden.

Hoe een discoursanalyse naar sociale categorisering in teksten in zijn werk gaat, zal ik tonen aan de hand van de discussie in Rotterdam over de 'allochtonenstop'. Ik beperk me daarbij tot de analyse van een beleidsnota van het Rotterdamse bestuur en ga na hoe in de tekst sociale categorieën worden geconstrueerd.

Voorbeeld van een discoursanalyse naar sociale categorisering: de Rotterdamse nota over lokaal immigratiebeleid

In het najaar van 2003 werd in Rotterdam het thema 'lokaal immigratiebeleid' op de politieke agenda gezet. Aanleiding was de hartenkreet van PvdA-bestuurder Dominique Schrijer van de deelgemeente Charlois dat de concentratie van kansarme migranten het draagvlak van zijn deelgemeente te boven ging. De partij Leefbaar Rotterdam stelde vervolgens voor om een allochtonenstop voor Rotterdam in te stellen. Andere partijen hadden daar uiteenlopende bedenkingen tegen, maar algemeen was men van mening dat een andere koers nodig was om de 'groeierende problemen' van 'achterstandswijken' het hoofd te bieden. In december 2003 kwam het college van B&W in Rotterdam met de nota 'Rotterdam zet door; op weg naar een stad in balans' (www.rotterdam.nl/smartsite2001294.dws). In deze nota wordt een nieuw politiek thema aan de orde gesteld, namelijk lokaal immigratiebeleid. Tot dan toe ging de discussie hoofdzakelijk over nationaal en in mindere mate over Europees immigratiebeleid. De onderzoeksvraag die ik stel is welke discursieve strategieën men hanteert in de nota

om dat nieuwe thema te definiëren. Daarbij beperk ik me tot de manier waarop bevolkingsgroepen worden gecategoriseerd. Welke MCD's gebruikt men om de sociale relaties tussen bevolkingsgroepen te beschrijven?

Ik begin daartoe met de eerste passage in de Inleiding van de nota, omdat daarin de probleemdefinitie voor het eerst omschreven wordt.

Uit: Inleiding. Rotterdam zet door. Op weg naar een stad in balans. Rotterdam, december 2003, p. 5.

'In juli 2003 publiceerde het Centrum voor onderzoek en statistiek (COS) de Prognose bevolkingsgroepen 2017. Kern van de conclusie was dat de komende jaren het aantal autochtone Rotterdammers verder zal afnemen en dat er een grote toename zal zijn van het aantal mensen uit de overige arme landen en de Antillen. Dat is vooral toe te schrijven aan die hoog blijvende vestiging vanuit het buitenland. De meeste andere bevolkingsgroepen (Turken, Marokkanen, Kaapverdianen) nemen vooral toe door geboorte van de tweede generatie. De aandachtsgroep (Surinamers, Antillianen, Kaapverdianen, Turken, Marokkanen en overige arme landen) zal de komende jaren toenemen van ruim 200.000 tot ruim 300.000 personen: een toename van bijna 50%.

Nu behoort een derde van de bevolking tot de aandachtsgroep. In 2017 is dat bijna de helft. Hierbij is het van belang dat de gemene deler van de aandachtsgroep niet meer etniciteit is, zoals in vorige onderzoeken van het COS, maar de mate waarin voor de betreffende bevolkingsgroepen achterstandsbeleid zal moeten worden gevoerd'.

In deze passage worden diverse etnische categorieën gebruikt. Hoe die categorieën ten opzichte van elkaar gesitueerd worden, is in deze passage niet helemaal inzichtelijk. Wel is duidelijk dat 'autochtone Rotterdammers' geplaatst worden tegenover meerdere allochtone bewoners, die samengevat worden in de categorie 'aandachtsgroep'. Het lijkt dus te gaan om een etniciteit-MCD. Maar in de laatste zin wordt expliciet ontkend dat het om 'eticiteit' gaat. In hoofdstuk I (De trend nader beschouwd) wordt nader ingegaan op de te verwachten bevolkingsontwikkeling en krijgt de probleemdefinitie duidelijker contouren.

'Bij de instroom van veel niet-westerse allochtone bewoners gaat het om mensen uit landen die in sociaal-economische ontwikkeling, taal, cultuur en godsdienst ver van het Rotterdamse gemiddelde staan. Dat wil zeggen dat voor een groot deel van de inkomende bevolking achterstandsbeleid gevoerd moet worden, waarbij komt dat veel achterstandsgroepen geconcentreerd in bepaalde stadsdelen wonen (segregatie). Als allerlei vormen van segregatie (taalachterstand, opleidingsachterstand, laag inkomen, werkloosheid, uitkeringsafhankelijkheid, gezondheidsproblemen) in één buurt tegelijk bestaan, dan zien we achteruitgang optreden. Achteruitgang in een buurt heeft vooral te maken met het leefklimaat. En als overlast en criminaliteit de overhand krijgen, dan is er niet alleen achterstand maar ook verval'.
(pag. 11)

In deze passage wordt het etniciteit-MCD verder uitgewerkt. De categorie niet-westerse allochtonen wordt gekoppeld aan een reeks CBA's (sociaal-economische ontwikkeling, taal, cultuur en

godsdienst). Daarbij wordt een hiërarchische relatie verondersteld met andere categorieën van het etniciteit-MCD (autochtonen, westerse allochtonen): op al deze kenmerken staan ze ver van 'het gemiddelde'. Met andere woorden: ze scoren 'lager' en kunnen beschouwd worden als 'achterstandsgroepen'. Het etniciteit-MCD wordt vervolgens gebruikt voor de categorisering van ruimtelijke eenheden, dan wel stadsdelen. Er bestaan stadsdelen met hoge concentraties achterstandsgroepen (= niet-westerse allochtonen) en met lage concentraties. De eerste categorie stadsdelen (ook aangeduid als 'immigratiegebieden') wordt gekoppeld aan de volgende CBA's: taalachterstand, opleidingsachterstand, laag inkomen, werkloosheid, uitkeringsafhankelijkheid, gezondheidsproblemen en 'verval', dat wil zeggen 'overlast' en 'criminaliteit'.

Na deze uiteenzetting krijgt de lezer op de volgende pagina een richtlijn voor de interpretatie van deze gegevens:

'(...) is het van belang om bij de beoordeling van de cijfers steeds te bedenken dat deze weergaven in het bijzonder de etnische ontwikkelingen weergeven en dat etniciteit of komaf niet de centrale kwestie is.' (pag. 12)

Evenals in de Inleiding wordt een etniciteit-MCD gehanteerd om problemen van Rotterdam in kaart te brengen, waarna vervolgens ontkend wordt dat etniciteit 'de centrale kwestie is'. In het tweede hoofdstuk (Buitenmaatse problemen vergen specifieke aanpak) wordt – zo lijkt het – een ander MCD geïntroduceerd. Daarin wordt onderscheid gemaakt tussen 'vestigers' en 'vertrekkers' en worden kenmerken behandeld op grond waarvan deze categorieën zich van elkaar onderscheiden. De categorie 'vestigers' wordt geassocieerd met de volgende kenmerken: 'inkomen lager dan modaal', 'korte verblijfsduur', 'vereisen extra aandacht voor inburgering en integratie', 'concentratie in een aantal wijken (...) niet alleen de klassieke immigratiegebieden', 'veel statushouders', 'illegale inwoning', 'inwonen bij anderen', 'niet-westers'. Dit sociaal-economische MCD blijkt vrijwel overeen te komen met het etniciteit-MCD. Het etniciteit-MCD wordt dus in dit hoofdstuk verder uitgewerkt ten behoeve van de uiteindelijke probleemdefinitie, die als volgt wordt geformuleerd:

'Om de voorspelde neerwaartse spiraal om te zetten in een positieve ontwikkeling is een krachtige en meervoudige benadering nodig. Kernthema is het gegeven dat een te grote instroom van elders het vermogen tot opvang en integratie (het absorptievermogen) van de Rotterdamse samenleving duurzaam overstijgt.' (pag. 17)

Het derde hoofdstuk (Kansen voor Rotterdam) opent als volgt:

'Één ding is duidelijk: onder de allochtone migranten die Rotterdam binnenkomen dragen velen op een constructieve manier bij aan de ontwikkeling van een gevarieerde multiculturele samenleving. Een recente SCP-studie maar ook een recente rapportage over Allochtonen in Nederland 2003, tonen aan dat we er op het gebied van integratie weliswaar nog lang niet zijn in Nederland, maar dat er zeker hoopvolle ontwikkelingen zijn:

- het opleidingsniveau neemt gestaag toe;
- steeds meer allochtone instromers in het hbo en wo.

We kunnen en mogen dus niet kiezen voor gemakkelijke, gegeneraliseerde oplossingen. Dat gebeurt in de actuele discussie hier en daar wel. Op basis van oppervlakkige analyses worden de problemen al gauw samengevat als een allochtonenprobleem of een spreidingsprobleem.’ (pag. 19)

Deze uiteenzetting staat haaks op de manier waarop in de voorgaande hoofdstukken het probleem werd geconstrueerd. In het vervolg van dit hoofdstuk wordt expliciet gesteld dat het om sociaal-economische kenmerken gaat en niet om etniciteit:

‘Samenvattend kunnen we stellen dat: duidelijk moet zijn dat de kern van het probleem de sociaal-economische positie van de inwoners is, gecombineerd met de consequenties hiervan op langere termijn voor de stad; we, om een allochtonenprobleem te voorkomen, meer aandacht moeten besteden aan het opheffen van negatieve wederzijdse beeldvorming; we meer aandacht moeten besteden aan de constructieve rol die succesrijke allochtonen in onze samenleving kunnen spelen.’ (pag. 20)

Dit MCD betreft een sociaal-economische categorisering tussen kansrijken en kansarmen. Opvallend is dat een gelijkschakeling van het ‘kansrijk/kansarm’-MCD en het ‘eticiteit’-MCD wordt afgewezen als ‘oppervlakkig’. De vraag is of beide discursieve constructies in dit rapport los naast elkaar blijven bestaan of dat er een poging wordt gedaan deze contradictie op te lossen. Dat laatste is het geval. Op diverse plaatsen wordt in het rapport een formulering gehanteerd met behulp waarvan beide constructies verenigd worden. Die formulering luidt:

‘de kleur is niet het probleem, maar het probleem heeft wel een kleur.’ (pag 12, 19)

De gemeenschappelijke basis van beide discursieve constructies is dat er een tweedeling wordt gemaakt tussen ‘gewenste bewoners’ (pag. 8, 26, 47) en bewoners die niet ‘gewenst’ zijn. Die laatste bewoners zijn in het sociaal-economische MCD de ‘kansarmen’ en in het etniciteit-MCD de ‘niet-westerse allochtonen’. Er is dus sprake van een overkoepelend MCD, waarbij een deel van de Rotterdamse bevolking als ‘probleem’ wordt gedefinieerd in plaats van als een groep met problemen.

Deze manier van categoriseren tussen ongewenste en gewenste bewoners vormt een aspect van de verschuivingen in het politieke discours in Nederland. De nota van het college van B&W van Rotterdam kan opgevat worden als de uiting van een discursieve strijd over de uitwerking van dit overkoepelende MCD. Het is in elk geval opvallend dat er in de discussies over de nota een soort taakverdeling is ontstaan tussen de twee wethouders die verantwoordelijk zijn voor de nota. CDA-wethouder Van der Tak hamert voortdurend op de zin ‘Kleur is niet het probleem’, terwijl zijn collega-wethouder van Leefbaar Rotterdam, Pastors, vooral het tweede deel van de zin ‘maar het probleem heeft wel een kleur’ citeert.

Conclusie

Sociale categorisering – zo blijkt uit voorgaande analyse – speelt een belangrijke rol in de definitie van beleidsproblemen en kan daarmee ook de aard en de reikwijdte van beleidsalternatieven bepalen. Een discoursanalyse kan laten zien dat in dezelfde tekst meerdere, onderling niet altijd verenigbare sociale categorisering (MCD's) voorkomen. Dat duidt op 'interdiscursiviteit': teksten bevatten verschillende 'vertogen', die tegenstrijdig aan elkaar kunnen zijn. Anders gezegd: op het niveau van de tekst vindt 'discursieve strijd' plaats.

In het geval van de Rotterdamse nota lijkt interdiscursiviteit plausibel, gelet op het feit dat er sprake is van een collectieve 'auteur', namelijk het stadsbestuur. Maar ook in andere teksten (zoals interviews) is het raadzaam om ervan uit te gaan dat inconsistenties eerder regel dan uitzondering zijn (Van den Berg, 2003). Afwezigheid van interdiscursiviteit kan erop duiden dat een specifiek discours een hegemoniale positie inneemt. Dan wordt het niet meer herkend als een specifieke discursieve constructie, maar als een 'objectieve' vanzelfsprekende manier om de 'feitelijke' werkelijkheid te beschrijven. In het geval van de Rotterdamse nota lijkt die positie te worden ingenomen door het MCD, waarbij een tweedeling gemaakt wordt tussen 'gewenste' en 'ongewenste' bewoners. Die tweedeling vormt de basis voor een probleemdefinitie, waarbij ruimtelijke spreiding van de laatstgenoemde groep het issue wordt.

Tot slot wil ik opmerken dat bovenstaande analyse in meerdere opzichten beperkt is. In de eerste plaats is het onmogelijk om alle categorisering in de nota, die bijna honderd pagina's telt, te behandelen. In de tweede plaats kunnen er – behalve sociale categorisering – ook andere discursieve strategieën worden onderscheiden. MCD's kunnen opgevat worden als voorbeelden van *frames* (Van den Berg, 1996) met behulp waarvan sociale werkelijkheden geconstrueerd worden. Een andere discursieve strategie is het gebruik van metaforen. In de Rotterdamse nota speelt bijvoorbeeld de metafoor 'absorptievermogen' een belangrijke rol om relaties te leggen tussen onveiligheid en criminaliteit enerzijds en ruimtelijke concentratie van 'ongewenste' bewoners anderzijds. In de derde plaats is 'intertekstualiteit' buiten beschouwing gelaten. In de nota wordt verwezen naar een onderzoeksrapport van het COS (zie het eerste citaat) en er wordt gebruikgemaakt van gegevens uit dat rapport. Als de tekst van dat rapport naast die van de nota gelegd was, zou blijken dat in de nota daaruit niet slechts geciteerd wordt. Integendeel, er is een selectie gemaakt uit de gegevens en deze worden op een andere manier gepresenteerd dan in het oorspronkelijk onderzoeksrapport. Een ander aspect van intertekstualiteit is dat er een officiële 'samenvatting' van de nota is gepubliceerd voor geïnteresseerde burgers en de media. Die 'samenvatting' is op haar beurt geen rechtstreekse weergave van de tekst van het rapport, maar een specifieke discursieve transformatie, waarin bepaalde MCD's geselecteerd zijn boven andere MCD's. Intertekstualiteit is ook van toepassing op de presentatie van het rapport in de media. Dan ontstaan weer nieuwe discursieve transformaties.

De analyse van dergelijke discursieve transformaties, die plaatsvinden in ketens van teksten die op elkaar voorborduren en naar elkaar verwijzen, biedt de mogelijkheid om inzicht te krijgen in de manier waarop sociale veranderingen plaatsvinden en wat de rol van taalgedrag daarbij is.

Literatuur

- Berg, H. van den (1996) Frame analysis of open interviews on interethnic relations. In: *Bulletin de Methodologie Sociologique* (53):5-32.
- Berg, H. van den (2003) Contradictions in interview discourse. in: Van den Berg, H. Wetherell, M. & Houtkoop-Steenstra, H. (eds) *Analyzing Race Talk: Multidisciplinary Approaches to the Interview*: Cambridge: Cambridge University Press: 119-138.
- Berg, H. van den (2004) Discoursanalyse. *KWALON* 26, 9(2) 29-40.
- Brown, R. (1995) *Prejudice; its social psychology*. Oxford, UK: Blackwell Publications.
- Fairclough, N. (2003), *Analysing discourse; Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Jayyusi, L. (1984) *Categorization and the moral order*. Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Lakoff, G. (1987) *Women, fire and dangerous things; What categories reveal about the mind*. Chigaco: The University of Chigaco Press.
- Lepper, G. (2000) *Categories in text and talk*. London: Sage Publications.
- Sacks, H. (1979) Hotrodder: a revolutionary category. G. Psathas (ed) *Everyday language; Studies in ethnomethodology*. New York: Irvington: 7-14.
- Sacks, H. (1992) *Lectures on conversation* (ed. by G. Jefferson). Oxford: Blackwell Publications.
- Silverman, D. (1998) *Harvey Sacks; Social science and conversation analysis*. New York: Oxford University Press.
- Tajfel, H. & J.C Turner (1979) An integrative theory of intergroup conflict. Austin, W.G. & S. Wochel (eds) *The social psychology of intergroup relations*. Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Taylor, J.R. (1995) *Linguistic categorization; Prototypes in linguistic theory*. Oxford: Clarendon Press.
- Wetherell, M. & H. Houtkoop-Steenstra (eds) *Analyzing race talk: multidisciplinary approaches to the interview*. Cambridge: Cambridge University Press.